

RELAȚIILE UNIVERSITĂȚII DIN PARIS CU STATUL FRANCEZ ȘI BISERICA CATOLICĂ (SECOLELE XIII-XV)

Andreia-Gabriela Avram
Universitatea din București, România

Abstract: *The Catholic Church has created the first schools in France, at the beginning of the Middle Age and it has an essential contribution at the foundation of Paris University. During the ages, this University (Sorbonne), has known both the influence of French State and the one of the Catholic Church. They were, from time in time, trying to take all the rights, pretending that they were the founders of the institution. During the time, the position of the last one was very dynamic and it was linked with the attempt to make the rules. They were trying to argue the fact that the University was founded by the State or by the society and they were contesting for the first place on the stage of the society, which was the most important for the schools and university teaching.*

Keywords: University of Paris, State, Catholic Church, Middle Age, Sorbonne.

Biserica Catolică a fost cea care a pus bazele primelor școli în Franța medievală, instituții de învățământ de sorginte ecleziastică, exercitând un control ce se voia foarte strict asupra populației tinere a acestor instituții,¹ dar și cea care a jucat rolul cel mai important în începuturile universității pariziene, iar un moment esențial a fost anul 1179, Conciliul de la Lateran, care institua clar regula ca fiecare capitol din catedrale avea obligația de a ține o școală, precum și alte mențiuni; acesta fiind considerat de către istorici un pas decisiv al Bisericii Catolice în susținerea apariției universității.² Cu toate acestea, însă, Universitatea din Paris a reușit să scape de spiritul de clopotniță, mai precis de statutul de instituție pur religioasă, dar păstrând în esența organizării sale, mai ales la nivelul de transmitere a cunoașterii, principiul „*Scientia donum Dei est*,” unde „*vendi non potest*”,³ ceea ce, în mare măsură, explică evoluția ulterioară.⁴

Pe de altă parte, marile universități, printre care și Universitatea din Paris, au devenit spre finele Evului Mediu adevărate puteri politice,

¹ În mai multe rânduri, la începutul secolului al XII-lea, episcopii, legații, dar și burghezii orașelor se plâneau de excesele comise de acei scholare, consecința fiind aceea că Parisul a fost în mai multe rânduri scena unor încăierări sângeroase.

² Jacques Le Goff, *Omul medieval*, București, Editura Polirom, 1999, p. 172.

³ „*Știința este un dat de la Dumnezeu, care nu poate fi vândut*”.

⁴ Frédéric Attal, Jean Garrigues, Thierry Kouami, Jean-Pierre Vittu, *Les universités en Europe du XIIIe siècle à nos jours. Espaces, modèles et fonctions*, Paris, Publication de la Sorbonne, 2005, p. 15.

jucând un rol de prim-plan în luptele dintre state, ajungând a se încadra în noile structuri statale naționale. În ceea ce privește strict Universitatea din Paris, încă din timpul domniei regelui Filip cel Frumos,⁵ acesteia îi fusese atribuit un rol politic determinant. Mai târziu, Carol al V-lea, avea să o numească fiica dintâi născută a regelui.⁶

În acel moment, prestigiul universității pariziene era unul imens, iar acest lucru se datorează atât membrilor ei efectivi, cât, mai ales, tuturor foștilor profesori. Cu toate acestea, Universitatea din Paris a rămas atașată de papalitate. Chiar dacă își dorea autonomie în multe arii ale activității sale, iar aceasta putea fi obținută doar printr-o îndepărtare de Biserica Catolică, totuși instituția de învățământ superior pariziană rămâne unul dintre brațele papalității. Întrebarea care apare natural este: de ce anume se întâmpla acest lucru?

Există mai mulți factori care contribuie la menținerea acestui tip de relație. Motivul esențial este reprezentat de avantajele pe care Universitatea din Paris le putea obține în urma ascultării. Astfel, papii de la Avignon, toți francezi, fără excepție, o favorizau considerabil. De asemenea, papalitatea a garantat pretutindeni recunoașterea autorității doctrinale extinse în întreaga creștinătate, aceasta fiind una dintre cauzele pentru care o primă limitare a autonomiei universitare era ușor de anticipat, chiar din primele momente ale apariției instituției.⁷

Mai mult de atât, se instituiseră o regulă ca, în fiecare an, să fie trimis Curții Papale din Avignon un „*rotulus nominandorum*”,⁸ un pas important în relația dintre Biserica Catolică și Universitatea din Paris.⁹ La capătul acestor detalii oferite, se poate trage o linie și se cere a trece în revistă funcțiile căpătate de Universitatea din Paris atât în mediul ecleziastic, cât și în cel laic, cu referire la sfera activităților statului.

În primul rând, ea exercita rol internațional de arbitru în materie teologică, mai precis devenise o susținătoare a ideii de superioritate a conciliului față de papă și a independenței relative a bisericii față de Sfântul Scaun, de gallicanism. Ceea ce este mai puțin cunoscut, dar

⁵ Filip al IV-lea cel Frumos a fost rege al Franței între anii 1285 și 1314, fiind membru al dinastiei Capețienilor. A mai fost numit „*Regele de Fier*” sau „*Rege de Marmură*”.

⁶ Jacques Le Goff, *Intellectualii în Evul Mediu*, București, Editura Meridiane, 1994, p. 155.

⁷ Christophe Charle, Jacques Verger, *Istoria Universităților*, Iași, Institutul European, 2001, p. 18.

⁸ Acesta cuprindea numele profesorilor care activau în acel moment în cadrul Universității din Paris și pentru care aceasta cerea papei să le acorde provizii sau favoruri, în așteptarea unor beneficii ecleziastice.

⁹ Christophe Charle, Jacques Verger, *Istoria Universităților*, p. 162.

esențial de amintit și menționat, este implicarea Universității din Paris în condamnarea Ioanei d'Arc.

În altă ordine de idei, spuneam de implicarea instituției de învățământ superior pariziene în sfera laicului. Astfel, câteva momente merită punctate: în anul 1445, Universității din Paris i s-a ridicat privilegiul judiciar, consecința fiind aceea că ea a devenit o supusă a Parlamentului francez; în 1452, regele a susținut reorganizarea universității, operațiune întreprinsă de cardinalul d'Estouteville,¹⁰ legat pontifical. Apogeul fiind atins în anii 1470 și 1499, când la prima dată regele Ludovic al XI-lea a impus profesorilor și studenților să-i presteze jurământul de ascultare, iar în anul 1499, Universității din Paris i s-a dat o lovitură dureroasă, luându-i-se dreptul la grevă, ceea ce o făcea să se afle în totalitate în mâna regelui.¹¹

Însă, întorcându-ne la începuturile universității, relația acesteia cu statul și Biserica Catolică este una confuză, dat fiind că este destul de dificil a stabili care erau sferile celor doi mari poli, influențele celor doi confundându-se. Astfel, oprindu-ne asupra anului 1231, merită făcute câteva precizări ce pot clarifica și cu mai multă acuitate raporturile pe care lucrarea de față dorește să le surprindă. În acel an, la Paris, „Universitas magistrorum et scholarium”¹² depindea de papă, tot atunci fiind și recunoscută de acesta. Însă, protecția îi venea din partea regelui. Ceea ce arată exact cele menționate mai sus: sferile ecleziastică și laică se contopesc, în mare măsură. De asemenea, în acest context, istoricul Émile Bréhier a realizat o analogie, comparând Universitatea din Paris cu o comună. Așa cum comunele medievale erau asociate ierarhiei feudale, universitatea era în afara ierarhiei ecleziastice, fiind în căutarea unei dezvoltări a gândirii în acord cu exigențele sale interne.¹³

La un alt nivel, secolul al XIII-lea a cunoscut mai multe semnificații, din punctul de vedere al raporturilor dintre stat, Biserica Catolică și universitate. În acel moment a avut loc declinul augustinismului politic, care proiecta o anumită viziune asupra statului și bisericii, și anume statul era absorbit în biserică, dar, în aceeași măsură, a avut loc și declinul augustinismului intelectual, care a extins fără limite domeniul teologiei. Acolo era loc pentru un stat independent de biserică, ceea ce permitea și existența unei filosofii raționale, separate de teologie.

¹⁰ Guillaume d'Estouteville (1412-1483), om al bisericii normande, făcând parte din Ordinul Sfântului Benedict.

¹¹ Christophe Charle, Jacques Verger, *Istoria Universităților*, p. 163.

¹² Se traduce prin „Asociația Generală a profesorilor și studenților”.

¹³ Émile Bréhier, *La philosophie du Moyen Âge*, Paris, Édition Albin Michel, 1937, p. 13.

De asemenea, secolul al XIII-lea a mai fost marcat de adoptarea Universității din Paris de către papi, oferindu-i-se protecția ordinelor cerșetoare,¹⁴ conducând la schimbarea politicii spirituale a papalității.¹⁵

Cu toate acestea, secolul al XIII-lea trebuie privit și dintr-o altă perspectivă, și anume cea a conflictelor care au avut loc între universitate și cancelar, pe de o parte, iar pe de altă parte, conflictul dintre cancelar și papă. Cauza neînțelegerii nu a fost doar doctrina, ci mai degrabă o aspirație generală la autonomie, concretizată în pretenția de a oferi ea însăși gradele studenților și de a-și alege singură profesorii. Spuneam că doctrina nu a fost principala scânteie a rupturii, dar a avut un rol important. Conflictul doctrinal nu a fost supus unor discuții libere, ci a fost abordat sub forma unor atacuri din partea puterilor spirituale, acuzându-și adversarul de erezie, condamnându-i propunerile, găsite a fi pur filozofice.¹⁶

Având în vedere ceea ce se petrecea, Universitatea din Paris avea să își dezvolte și consolideze jurisdicția internă, prin intermediul membrilor săi, plasându-se imediat sub protecția Romei,¹⁷ controlul devenind mult mai ușor de obținut asupra sa din partea mediului ecleziastic,¹⁸ aspect evidențiat și mai târziu în istorie.¹⁹

În cele ce urmează, propun o privire dublată asupra locului Universității din Paris între stat și biserică, mai precis, din interior, a se vedea rolul discipolului în întregul sistem, cum era el plasat între cei doi mari poli, iar pe de altă parte, modalitatea în care Facultatea de Teologie, conciliile, precum și alte acțiuni au ajutat la plasarea instituției de învățământ superior mai mult sub umbrela de influență a ecleziasticului.

Astfel, începând cu primul punct, este esențial a menționa că studentul, în cadrul Universității din Paris, era văzut, *ipso facto*, ca un funcționar, lucru evident și din ținuta pe care era obligat să o poarte. Însă, un funcționar asupra căruia se exercitau multe influențe ecleziastice, de pildă trebuia să poarte veșmântul și tonsura clericală, în timp ce restricții existau și la nivelul magiștrilor, fiind obligați a rămâne

¹⁴ Ordinele Dominican și Franciscan.

¹⁵ Jacques Le Goff, Jean-Claude Schmitt, *Diționar tematic al Evului Mediu Occidental*, București, Editura Polirom, 2002, p. 256.

¹⁶ *Ibidem*, p. 257.

¹⁷ Încă din 1219, Universitatea din Paris primise dreptul de apel permanent la Roma.

¹⁸ Papa Grigore al IX-lea spunea despre Paris: „Paris, mamă a științelor, oraș al literelor, atelier al înțelepciunii”.

¹⁹ Jacques Verger, *Les universités françaises au Moyen Âge*, Paris, Leiden, 1995, p. 19.

celibatari.²⁰ Chiar dacă instituția de învățământ a luptat pentru o autonomie care să îi confere acea libertate de care simțea că avea nevoie, cu toate acestea influențele Bisericii Catolice nu au dispărut vreodată din modul său de organizare. Desigur, trebuie ținută seama și de conotația conceptelor utilizate, ce însemna autonomia pentru Universitatea din Paris: libertatea de conferire a gradelor, decizia de alegere a personalului didactic să îi revină, dar să aibă și protecția atât din partea sferei laice, cât și a celei ecleziastice?

Pe de altă parte, menționăm aspectele exterioare ale Universității din Paris în cursa dintre cele două puncte bine stabilite. În primii săi ani, corporația universitară a încercat să se facă recunoscută și să obțină privilegii atât din partea civilă, cât și din partea bisericească. Însă, un semn de întrebare ridică anul 1219, moment în care se introduce studiul mai intens al dreptului civil. Se presupune a se fi întâmplat acest lucru tocmai pentru a putea domoli extinderea pe care începuse să o capete studiul fenomenelor religioase, teologia, în ansamblu. De asemenea, începând cu acest an, Facultatea de Drept a început să pună un mai mare accent pe canonici.²¹ Dacă tot se dorea protecția Bisericii Catolice, de ce universitatea nu putea accepta intensitatea pe care o căpătase studiul teologiei, și a simțit nevoia să opună dreptul? Răspunsul personal ar fi acela că, în aceeași măsură, Universitatea din Paris era interesată să lase loc și protecției laice; ar fi putut obține mult mai multe beneficii în acest fel. Însă, lucrurile pot fi și mai nuanțate, putând merge până la a afirma că, iar Jacques Le Goff a făcut-o, rolul intelectual al universității dispare în fața politicului și a rolului spiritual, adăugând că, de fapt, condiția universitarilor, oscilează între cei doi poli, reprezentări de condiția laică și condiția clericală. Istoricul observă că în intervalul secolelor al XII-lea și al XVII-lea, nu numai cei doi parteneri, universitatea și puterile publice, se schimbă, ci și natura relațiilor dintre ele devine o cu totul alta, ceea ce marchează o evoluție cu mai multe variabile, un sistem cu mai multe necunoscute decât cunoscute.²²

Un alt punct al aspectelor exterioare ce trebuie adus în discuție atunci când se vorbește despre Universitatea din Paris este rolul său ca organ al opiniei publice. În secolul al XIII-lea, și ulterior, avem în vedere o societate franceză unde Biserica Catolică era, fără îndoială, principalul

²⁰ J. R. Tanner, C. W. Previté-Orton, Z. N. Brooke, *The Cambridge medieval history. Victory of the Papacy*, volum VI, Cambridge, Cambridge University Press, 1929, p. 560.

²¹ *Ibidem*, p. 567.

²² Jacques Le Goff, *Pentru un alt Ev Mediu*, București, Editura Meridiane, 1986, pp. 293-306.

formator de opinie, apoi statul, dar între acestea apare și tânără instituție, care se vede una ambițioasă: universitatea. În primul rând, atracția vine tocmai din această perspectivă, era ceva cu totul nou, iar oamenii se raportau la ea fie cu o curiozitate aparte, fie cu scepticism, dar ambele viziuni au făcut-o atrăgătoare, din acest punct de vedere. Astfel, în acest context, asumându-și conștient sau inconștient acest rol, Universitatea din Paris era vizibilă atât în mediul ecleziastic, unde putea susține cauze dintre cele mai importante,²³ cât și în mediul laic, luând parte la scrierea istoriei celei mai alese a Franței,²⁴ mișcându-se similar unui parcurs circular; scopul fiind acela de a deveni o ființă în țara care îi dăduse naștere.

Facultatea de Teologie a avut un cuvânt important de spus prin intermediul magiștrilor săi, în contextul în care discutăm despre rolul de formator de opinie al universității, abordând chestiuni esențiale pentru acea societate, cum ar fi: suferința, dar și separarea sufletului de trup la moarte. Realizând un scurt excurs, mai degrabă de natură filosofică, merită stăruit asupra acestei chestiuni pentru a observa mentalitatea acelor timpuri. Astfel, profesorii Facultății de Teologie erau convinși că în momentul morții, sufletul și trupul se separă până la Învierea cea din urmă, convingere din care au decurs și altele. Aceștia au început să dezvolte un vocabular distinct pentru a analiza problemele legate de teamă, suferință în fața imanentului sfârșit.²⁵ De asemenea, discutarea separării sufletului de trup, un subiect de mare interes în epocă, a permis magiștrilor abordarea unor procese intelectuale mult mai complicate, amplificând sensul percepției. În decursul lor, universitarii parizieni s-au bazat pe ideea lui Platon, conform căreia sufletul posedă puteri senzitive independente de compoziția trupului, ceea ce la un moment dat avea să le aducă dificultăți de înțelegere, luând în calcul și interdicțiile²⁶ pe care au trebuit să le respecte alți magiștri.²⁷

Într-o altă ordine de idei, dar urmărind aceeași linie, rolul Universității din Paris ca formatoare de opinie, într-o țară în care lupta se dădea între stat și Biserica Catolică, ne interesează analiza unui

²³ Una dintre cauzele susținute de Universitatea din Paris a fost aceea a superiorității conciliilor în fața papei.

²⁴ Jacques Le Goff, *Pentru un alt Ev Mediu*, p. 597.

²⁵ Donald Mowbray, *Pain and suffering in medieval theology. Academic debates at the University of Paris in the thirteenth century*, Boyfell, The Boyfell Press, 2009, p. 104.

²⁶ La 1 aprilie 1272, Facultatea de Arte a Universității din Paris a înaintat statutul „Noverint universi”, prin care profesorilor din cadrul acesteia le-a fost interzis să mai abordeze chestiuni legate de teologie sau filosofie.

²⁷ Donald Mowbray, *Pain and suffering in medieval theology*, p. 120.

document, care relevă, viziunea Facultății de Medicină asupra epidemiei de ciumă; scopul fiind acela de a înțelege mecanismul prin care o instituție de învățământ superior se raporta la un astfel de eveniment: „Opinia Facultății de Medicină a Universității din Paris cu privire la epidemia de ciumă din 1348-1349. Afirmăm, de la început, că pricina îndepărtată și primară a acestei ciume a fost și este încă o anumită constelație cerească [...] care conjuncție astrologică, împreună cu alte conjuncții și eclipse, cauză reală a stricării aducătoare de moarte a aerului care ne înconjoară, grăbește mortalitatea și foametea [...] Noi credem că epidemia de față sau ciurma provine direct din aerul stricat în substanța sa și nu numai datorită alterării calităților sale. Ceea ce trebuie să se înțeleagă astfel: aerul fiind, într-adevăr, prin natura sa, curat și limpede, el nu putrezește și nu se strică decât dacă este amestecat cu aburi stricați în timpul zisei conjuncții se ridică, prin proprietatea lor, din pământ și din mare și se răspândesc în aer; sub influența deselor vânturi calde și umede din miazăzi și din cauza aburilor umezi și vătămători pe care aceste vânturi le aduc cu ele și care au stricat, pătrunzând, firește, în inimă, atras de respirație, strică substanța suflării care este în el și, drept urmare a acestei umidități, face să putrezească ceea ce îi înconjoară; de aceea apare febra, izvorâtă din natura corpului și alterând principiul vieții [...] Noi nu vom să omitem a spune că, atunci când epidemia provine din vrerea dumnezeiască, nu vrem să dăm alt sfat decât acela de a ne supune cu umilință acestei vreri, fără a lăsa totuși la o parte prescripțiile medicului”²⁸

La o primă lectură a documentului, impresia lăsată poate fi una destul de incertă, dat fiind că aceasta era poziția oficială a unei facultăți ce forma personalul medical ce trebuia să îngrijească oamenii bolnavi, inclusiv pe cei ce deveneau victimele ciumei. Însă, și de data aceasta, pentru ca analiza să aibă un caracter științific, iar punctul de vedere emis să fie unul pertinent se impune a ne da câțiva pași în spate și a privi situația prin prisma epocii pe care o supunem studiului. În secolul al XIV-lea, faptul că Facultatea de Medicină a unei prestigioase universități europene considera că principala cauză a epidemiei de ciumă a fost o constelație și praful care a infestat aerul ce nu putrezește niciodată nu pare deloc deplasat pentru cei care aveau acces la acele cuvinte, acei oameni nu supuneau astfel de opinii unor analize personale, nu și le însușeau, mai degrabă le acceptau ca pe ceva absolut firesc. Inclusiv și mai ales din această perspectivă, se poate observa că, într-adevăr, corporația universitară era unul dintre principalii formatori de opinie în Franța medievală. Ce altă autoritate ar fi putut emite un alt punct de

²⁸ Mihai Berza, *Orașul Medieval. Culegere de texte*, București, Universitatea din București, 1975, pp. 292-293, *apud* M. Mollat, R. Van Santbergen, *Le Moyen Âge*, Liège-Paris, 1961, pp. 263-264.

vedere, care să aibă puterea a amenda ceea ce o instituție de mare prestigiu, cum era Universitatea din Paris, susținea cu atâta vehemență, printr-un act oficial?

Conștiente de prestigiul și înrădăcinarea lor, universitățile, în general, și Universitatea din Paris, în particular, se foloseau de această imagine pentru a obține și mai multe avantaje. Mijlocul pe care îl utilizau era greva și, mai ales secesiunea.²⁹ În astfel de acțiuni întreprinse, instituțiile de învățământ superior erau susținute și încurajate de papaliate, care avea interese importante legate de consecințele ce ar fi trebuit să apară în urma lor, mai ales o opoziție cruntă față de stat și tendința de a arăta că este mult mai puternică decât acesta.

Subiectul relației Universității din Paris cu statul francez și Biserica Catolică va fi abordat și printr-o altă cheie, și anume ilustrarea unor evenimente în care instituția de învățământ superior s-a implicat direct în treburile papalității, în ultima decadă a secolului al XIV-lea, scopul fiind probabil tot acela de câpăta mai multă popularitate și de a atrage cât mai multe avantaje de partea sa. Astfel, momentul vizat este moartea papei Grigore al XI-lea,³⁰ eveniment ce a dus la mobilizarea imediată a experților parizieni, care au pregătit cu rapiditate alegerea și recunoașterea succesorului său. Primii pași au fost făcuți de către națiunea engleză din cadrul Universității din Paris, care a trimis un rotulus și o petiție, ambele întocmite de universitate, prin care își prezenta acordul față de accederea unui nou papă și a unor alte ocazii speciale. Succesor al pontifului decedat a fost ales Papa Urban al VI-lea,³¹ a cărui alegere a fost celebrată cum se cuvenea de către reprezentanții Universității din Paris, prin *Te-Deum*. În cadrul acestei alegeri, se poate afirma fără teama de a greși sau exagera că universitatea a fost cea care s-a ocupat de propagandă.³² Instituția de învățământ superior era unul dintre principalii formatori de opinie în cadrul societății franceze.

Însă, lucrurile aveau să devină și mai complicate în momentul în care Universitatea din Paris, la data de 26 mai 1379, și-a arătat sprijinul față de Clement al VII-lea.³³ Această declarație a venit după o perioadă de activitate intensă a universității, în special, activitate literară, marcată

²⁹ Încă din anul 1446, Universitatea din Paris era supusă tribunalului și dreptului de secesiune.

³⁰ A fost papă la Roma între anii 1370-1378.

³¹ Papa Urban al VI-lea a trăit în perioada 1318-1389, fiind al 202-lea pontif al Bisericii Catolice.

³² R. N. Swanson, *Universities, Academics and the Great Schism*, Cambridge, Cambridge University Press, 1979, p. 22.

³³ Clement al VII-lea a trăit în perioada anilor 1342-1394, fiind un prelat savoiard.

de numeroase încercări externe de a influența întreaga viață academică, recurgându-se chiar la pamflete de o importanță considerabilă. Înainte de desfășurarea acestor acțiuni, Universitatea din Paris rămăsese inactivă, în special pe parcursul lunii iulie a anului 1378. Însă, nu a dorit să piardă ocazia reprezentării sale în întrunire, unde a discutat despre dificultățile culturale și a cerut neutralitate.³⁴ Astfel, aceste declarații aveau să se transforme în sprijin real pentru Clement al VII-lea, când națiunea franceză și Facultatea de Medicină a Universității din Paris și-au arătat loialitatea față de acesta prin transmiterea unui rotulus propriu la Avignon, avându-l ca trimis pe Pierre d'Ailly.³⁵

Complexitatea acestui moment istoric a mai fost dată și de intervenția regalității, deci se poate observa și apariția pe scenă a celui alt pol de putere-statul francez. Implicarea acestuia avea să grăbească hotărârea exprimării loialității Universității din Paris față de Clement al VII-lea, dat fiind că regele, pe data de 21 mai 1379, a trimis o scrisoare³⁶ instituției de învățământ, prin care îndemna la alegerea definitivă a acestuia, în caz contrar, universitatea avea să cunoască indignarea regală.³⁷

Pentru a înțelege și mai bine situația la care se face referire, este esențial a marca un alt moment important, și anume conflictul izbucnit la 17 mai 1381, când episcopul Parisului a declarat că toți oponenții lui Clement al VII-lea deveneau automat schismatici. În aceste condiții, Universitatea din Paris a reflectat asupra remarcilor și intereselor sale, dar decizia finală a fost luată mai târziu, pe 15 iunie 1381. Istoricii au interpretat această ezitare a instituției de învățământ de a reacționa prompt, ca o tendință conciliatoristă, aproape neutră.

Magiștrii parizieni și-au reconsiderat situația, iar ceea ce doreau în acel moment să facă era să anuleze declarația mai timpurie de susținere a lui Clement al VII-lea, al doilea pas fiind acela de a-l convinge și pe regele Carol al V-lea să își schimbe politica.³⁸

Această parte și informația istorică furnizată sunt esențiale pentru a înțelege și mai bine rolul pe care Universitatea din Paris îl juca între cei doi poli de putere. Inițial, susținătoare a lui Clement al VII-lea, corporația universitară, în anul 1381, când i se solicită poziția oficială în această chestiune, amână un răspuns clar, încearcă adoptarea unei poziții

³⁴ R. N. Swanson, *Universities, Academics and the Great Schism*, p. 35.

³⁵ Pierre d'Ailly (1351-1420), a fost cardinal francez și autor universitar prolific, având o mare influență în timpul vieții sale în mediile pe care le-a frecventat.

³⁶ Conținutul scrisorii era scris sub forma unei cereri, dar în fapt era un ordin clar din partea regelui.

³⁷ R. N. Swanson, *Universities, Academics and the Great Schism*, p. 40.

³⁸ *Ibidem*, p. 45.

conciliatoriste, pentru ca mai apoi să încerce a anula declarația de susținere față de acesta, mai mult chiar, încercă să schimbe politica lui Carol al V-lea care îl susținea vehement pe Clement al VII-lea. Întrebarea care se impune firesc ar fi: ce a determinat schimbarea de poziții a Universității din Paris față de această problematică? Consider că este destul de complicat a se găsi un răspuns fix, cert, care să nu mai nască alt șir de interogații. Să fi dorit real a evita izbucnirea schismei, realizând dezordinea socială ce urma a se dezlănțui în societate, să fi încercat obținerea mai multor beneficii în urma atitudinii nehotărâte sau să fi dorit o luare de poziție contrară atât puterii laice, cât și puterii ecleziastice, doar pentru a-și demonstra autonomia despre care magistrații universității tot vorbiseră până atunci? Însă, cu toate acestea, merita ca prin noua sa atitudine să treacă în rândul ereticilor și să se afle în contradicție și cu regele Carol al V-lea? Acesta reprezintă un punct al istoriei asupra căruia merită stăruit și reflectat.

Continuând cercetarea în aproximativ aceeași notă și dorind a surprinde, în continuare, raportul dintre Universitatea din Paris și Biserica Catolică, se va aduce în atenție un alt moment important, și anume 27 iulie 1398. La data deja menționată, guvernul francez, dominat în acel moment de către Philippe le Hardi, ca urmare a unui vot favorabil al unui sinod al bisericii Franței, a proclamat sustragerea obedienței papei Benedict al XIII-lea,³⁹ în intenția de a-l determina pe acesta să accepte, cu scopul restabilirii unității bisericii, înlocuirea. În realitate, această acțiune avea și o altă semnificație deosebită: dispariția tuturor formelor de rezervă pontificală și revenirea la procedurile tradiționale de alegere și de colaționare. De asemenea, papa pierdea, pe teritoriul regatului Franței, toate drepturile de jurisdicție în materie de beneficii și avantaje fiscale, ce erau strâns legate de rezervele și proviziile pontificale.⁴⁰

În tot acest context, Universitatea din Paris, mai ales națiunile normandă și picardă, a fost unul dintre cei mai acerbi susținători ai sustragerii avantajelor papale. Universitarii au observat cu atenție că, în principal, colatorii locali au fost mai puțin binevoitori față de ei decât papii de la Avignon, care încă din 1378 s-au arătat de o generozitate neobosită.⁴¹

Ceea ce se poate observa din informațiile furnizate mai sus este faptul că Universitatea din Paris a jucat și de acea dată un rol important

³⁹ Papa Benedict al XIII-lea a trăit între anii 1329-1423, fiind inițial cardinal aragonez, pentru ca ulterior să devină pontif la Avignon.

⁴⁰ http://www.persee.fr/doc/mefr_0223-4874_1970_num_82_2_7616, 1.12.2017.

⁴¹ *Ibidem*.

în sfera decizională, iar la baza deciziei sale au stat, ca de fiecare dată, avantajele pe care le putea obține pentru propriul bine.

Lucrurile aveau să devină diferite la începutul secolului al XV-lea, mai precis la data de 28 mai 1403, atunci când Carol al VI-lea⁴² a restituit papei de la Avignon ascultarea regatului Franței. Decizia a fost acceptată de toată lumea, inclusiv Universitatea din Paris însă, din rândul acesteia, excepție a făcut națiunea anglo-germană, care și-a arătat ostilitatea față de decizia conducătorului statului, rămânând fidelă papei de la Roma. Cu toate acestea, poziția oficială a corporației universitare s-a concretizat într-un rotulus prezentat la Marseille, la data de 9 noiembrie 1403, loc în care se afla atunci și papa. Pe lângă acest rotulus, Universitatea din Paris a mai trimis și o scrisoare⁴³ prin care își arăta bucuria imensă față de noua realitate.⁴⁴

Oprindu-ne pentru o scurtă analiză asupra informațiilor deja precizate, primul aspect ce merită a fi sesizat este tocmai contradicția ce domina atitudinea Universității din Paris în perioada pe care am supus-o atenției. În primul rând, aceasta își arăta acordul față de retragerea avantajelor pe care papalitatea le avea printr-o tradiție istorică, ceea ce ne arată că instituția de învățământ intrase sub sfera de decizie a statului francez, ajungând la un consens cu acesta, pentru ca mai târziu, corporația universitară să se arate bucuroasă pentru faptul că papa își reprimeea drepturile ce îi fuseseră sustrase cu ani în urmă; să nu uităm că și de data aceasta, decizia fusese luată tot de conducătorul statului, deci, din nou, universitatea era în acord cu acesta.

În primul rând, am ales momente cheie din istoria instituției de învățământ, tocmai pentru a putea avea un traseu logic pe baza căruia să se axeze întreaga cercetare, dar și pentru a avea puncte diferite care puteau marca evoluția sau involuția Universității din Paris. Pe de altă parte, am ales una dintre lucrările istoricului René Rémont,⁴⁵ în care acesta expune parte din ipoteza de la care am dorit să pornesc cercetarea temei, de ce anume învățământul devine o miză puternică între sfera laică și cea ecleziastică, care erau interesele? Concluzia este aceea că atât Biserica Catolică, cât și statul francez doreau să mențină monopolul

⁴² Carol al VI-lea (1368-1422), a fost rege al Franței între anii 1380-1422, fiind al patrulea reprezentant pe tronul Franței din ramura de Valois, dinastia Capetiană.

⁴³ Esența scrisorii rezida în următoarele cuvinte: „*L'Université de Paris se soit réjouie de la réponse favorable de notre Seigneur le Souverain Pontif, aussi bien en ce qui concerne l'union tant désirée de l'Église que le rotulus de notre université*”.

⁴⁴ http://www.persee.fr/doc/mefr_0223-4874_1970_num_82_2_7616, 1.12.2017.

⁴⁵ Vezi: *Religie și societate în Europa. Secularizarea în secolele al XIX-lea și XX. 1780-2000*, București, Editura Polirom, 2003.

asupra școlii, deoarece acesta era mijlocul principal prin care își puteau forma aderenții, oamenii cei mai capabili care să se pună la dispoziția lor.

Într-o altă ordine de idei, este important a ne îndepărta puțin de febra opiniilor, ideilor și a ne uita la geneza Universității din Paris. Desigur, pe parcursul cercetării a mai fost realizat acest lucru, dar acum propun o nouă perspectivă, aceea a duratei lungi,⁴⁶ scopul meu fiind acela de a înțelege cu precizie dorința de autonomie pe care corporația universitară a tot exprimat-o de-a lungul timpului, în raport cu statul și biserica. Astfel, conceptul de universitate a început a fi utilizat în urma hotărârii unor profesori și a unor studenți de a se organiza într-o grupare, ce urma a-și defini scopurile, interesele, perspectivele. Acest pas a fost decisiv în dezvoltarea ulterioară a instituției de învățământ, devenită o adevărată comunitate.⁴⁷ Plecând din acest punct, istoria a demonstrat că pe parcursul unui timp mai lung, grupul inițial format și apoi dezvoltat în Universitatea din Paris a fost o adevărată victorie, mai ales din perspectiva nivelului înalt al învățământului, ceea ce explică în totalitate rezistența sa de-a lungul secolelor, inclusiv prestigiul de azi. De asemenea, Parisul era văzut în epocă și locul succesului, realizării personale. Magiștrii știau că predând la această universitate existau șanse mult mai mari să li se ofere sprijinul unor mecena ai acelor timpuri.⁴⁸

⁴⁶ „*Durata lungă*”, concept introdus în istoriografie de istoricul francez Fernand Braudel.

⁴⁷ Stephen C. Ferruolo, *The origins of the university, the schools of Paris and their critics, 1100-1215*, Stanford, Stanford University Press, 1985, p. 6.

⁴⁸ *Ibidem*, p. 27.